

Nemzeti Társalkodó

September 2dik napján 1834.

F e l e l e t.

Az 1834dik esztendő' első fél esztendei Nemzeti Társalkodó' 20. 21. 22dik számjában megjelent Feleletekre.

Il faut approcher d' une main tremblante aux loix. Monte s q i e u.

Mentől tisztább vala azon cél, mely e' jelen Felelet íróját f. e. januáriussa 4kén megjelent első és második szám alatti Nemzeti Társalkodóban látható szokástörvényrűli értekezés' írására határozta vala: annál feszültebb vala várakozása is a' részvétel azon kinyilvánkozására, melyre azt az *olvasó* és *bíró* közönség avagy csak a' tárgy közérdeküségénél fogva is hihetőleg méltatandó vala. Értekező örömmel 's egyszersmind hazafiui köszönettel is nyilatkoztattya-ki azt, hogy várakozásában meg nem csalatkozott, a' mennyiben érdeklert értekezése megjelenésekor szembe tűnő vala több lelkes hazafiaknak azon meglegedése, melyet a' sejtett közérdekü igazságokra lett bukkanás általi meglepettetés szokott okozni, szembe

tűnő vala a' *non ubi nascor sed ubi pascor ibi patria* zászlója alatt hazafiúskodók azon méltatlankodó megdöbbenése, melyet ennek törvényink 's különösen törvénykezésünk rendszerét fenyegető gyomlálás hasznát a-
 pasztó veszedelmének rém képzele szült. Az olvasó közönség részvételének azon kettős szellemü kinyilvánkozása egyaránt megjutalmaztatólag hatott az Értekezőre, 's már már enyhíteni is kezdette a' bíráló közönség részvétele kimaradásának kedvetlen érzését, a' midőn csak nem fél észtendei várakozás után végre május közepé táján a' fennebb ki jelelt két Feleleték megjelenése a' honni dolgok aránti vétkes indifferentismus gyanuját valamennyire eloszlaták.

Ertekező jelen Feleletét két főbb részekre osztja, a' mennyiben szándéka mind két Feleletekre először aláljában véve, másodsor külön külön tenni-meg észrevételeit.

I.

Nem csak a' tudományos hanem az ügy neveztetni szokott természetes logika szabályai szerént is, a' Felelet csak úgy lehet helyes és kielégítő, ha az a' feltett kérdés fel fogása után azzal megégyezőleg tetetik. Ezen nézés pontból tekintve értekező a' bírálat alá vett Feleleték közül egyiket sem tarthatja kielégítőnek; mert

1). Mind azon tisztelet mellett is, melyel értekező FF. és F. urak esmérletlen személyeik iránt viseltetni kész, kéntelen a' sérteni kívánás minden gyanuja kirekesztése

mellett kinyilatkoztatni, hogy a' tisztelt urak az értekező által feltett kérdést úgy a' mint azt egy kielégítőleg teendő Felelet természetete megkivánta volna vagy nem értették vagy talán (a' mi szinte hihetetlen) érteni nem akarták. Értekező ugyan is előre bocsátván értekezésében Verböczynek szokás törvényrűli doctrináját, mi szerént annak általa *virtus interpretatoria*, *derogatoria*, és *imitativa* tulajdonittatik : azon kérdést tette-fel (l. 8) : *Lehet é vagon é már ma nálunk ezen értelemben vett szokásos törvény?* az az oly szokás törvény, mely azon kívül hogy a' homályos törvényt magyarázza, annak hijánossága eseteire közkötelezésü szabályokat határoz, még azon roppant erővel is, bírna egyszersmind, hogy az írott törvényt meg semmisítse? Értekezése céljául is értekező a' 2dik lapon különösebben a' szokás törvény törvényt rontó erejének bírálását tette, 's azzal megegyezőleg az egész értekezés folyamatjában mind csak azt igyekezett mütogatni törvényink szavaiból és lelkéből meritett erősségekkel, hogy a' szokás törvény írott törvényt rontó erővel nem bírhat. Értekező által feltett kérdés ennél fogva csak a' volt : *bírhat é honni törvényink szerént a' szokás törvény írott törvényt megsemmisítő erővel?*; A' felelő urak tehát a' midőn egy átaljában arra a' kérdésre feleltek : *hogy vagon é lehet é szokás törvény?* és a' valóságos kérdést csak melleleg illették,

nem az értekező által feltett kérdésre feleltek, vagy is az értekező által feltett kérdést úgy a' mint kellett és illet volna nem értették.

2. Mind két Felelet a' feltett kérdéssel meg nem egyezőleg tétettek a' mennyiben

a) Értekező a' 2dik lapon tisztán és meghatározottan kijelelve azt, hogy a' szokástörvényről *honni törvényink szavát és lelkét követve* kíván értekezni, a' bíráló és olvasó közönség eleibe terjesztett kérdése pozitív törvényekre vala és leheté alapitva; a' feltett kérdéssel tehát megegyezőknek a' feleletek nem tartathatnak akkor, a' midőn az azokban intézett czáfolás nagyobb részint csak is pusztá okoskodásokon alapul, melyek az azoknak többnyire meg sem felelő törvénybeli citatumok csoportjai által még köz kötelezésü erősségekké nem válnak. — Értekező megvetve a' revolutio fojtos nyerseségü, a' reactio dohos redvességü rendszerét, a' régiből idő szerénti újjat okoson fejtegető reformatio rendszerének követője, 's a' mennyiben állhatatosan meg van a' felől győződve, hogy százados törvényink a' polgári élet kifejlődésit segedelmező igazságokat foglalnak magokban, a' pusztá okoskodás éppen oly kopár mint virágos 's olykor sikámló mezejét az *ultráknak* engedi, törvényes meggyőződéseit, elmélkedéseit a' pozitív törvény szavaira, 's annak törvényink rendszer felfogásából merithető lelkére kívánja építeni, csak az ugyan azon tartalmu cik-

kelyek czélarányos összeköttetésében engedve okoskodásának korlátolt játékot.

b). Értekező határozottan megkivánta különböztetni azt a' mi *de jure* kell hogy legyen, attól, a' mi *de facto* divatoz, 's megmutatván azt meg nem táfolt törvényes okokkal, hogy *de jure* írott törvényt megsemmisítő szokás törvény nem létezik, mert nem létezhet; feltett kérdésére a' feleletnek annak megmutatásában kell vala határozódnia, hogy írott törvénnyel ellenkező szokás *de jure* is létezhet. Akkor tehát a' midőn a' tisztelt felelő urak *ab esse ad posse* következtetve, az írott törvénnyel ellenkezőleg tetlegesen fennálló szokásból indulnak ki 's azt felelik, hogy a' kérdésben forgó szokás törvény létezhet mert létezik, a' honni törvényből feltett csupán törvényes kérdésre a' honni tapasztalásból 's éppen azért, a' kérdéssel meg nem egyezőleg felelnek. A' physikai és juridikai létezés létezhetés képzeiteit öszve zavarni nem kell, 's nem is lehet a' kettő közt igen nagy a' különbség; mert abból p. o. hogy valaki tiszta törvénnyel ellenkezőleg lopott vagy lop, csak annyi következtethetik, hogy physice lopni lehet, az telyességgel nem, hogy lopni *de jure* szabad legyen.

II.

A' mi illeti az érdeklött Feleleteket külön véve még pedig

A). *A' május 15diki 20dik számú Nemzeti Társalkodóban lévőt lap 313 — 321.*

laudator temporis acti se puero etc. Horátz.

Ezen feleletnek három részeit lehet megkülönböztetni; a' két elsőben kíván FF. úr felelni az értekező által feltett két kérdésre, a' harmadikban némü figyelmeztetések fordulnak elő.

Az első részben hibául teszi-ki FF. úr értekezőnek azt, hogy a' szokást miért magyarázta csak Verböczyből 's miért nem magából a' szokásból, 's ezen hibának abban keresi okát „*mintha az értekező az emberi társaságtól megválva falai közé vonná magát, hol elmélkedésbe 's könyvekbe elmerülve az élet viszont nem esmérné*“ (514 lap), Ha értekezőnek valaha szerencséje lehetne FF. urral személyesen tanálkozni, maga FF. úr elhülne belé, hogy kire ruházta legyen ezen a' régi parókás tudósokat illehető képes leírást; addig is míg az megtörténhetnék, legyen az iránt FF. úr megnyugtatta, hogy értekezőnek egyéb hibáji között talán első helyen áll az, hogy elmélkedésben, 's könyvekben elmerülve falai közé ritkábban vonja és vonhatja magát mint kellene. — Nem a' pedant tudakosság oka tehát értekező praetendált tévelységének hanem ha FF. úr tudni kívánnya . . . a' logika engedelmességgel tisztelt törvényeinek kötelező ereje. Ugyan is a' mikor értekező (4. lap) ezen kérdést teszi-fel „*Mi a' szokás törvény Verböczy szerént?*“ ezen kérdésre sem azt nem lehet felelnie, hogy mi a' szokás Törökországban, sem azt hogy mi a' szokás Magyarországon, hanem csak azt, a' mi Verböczy-

ben a' szokásról békfoglaltatik. Ha FF. úr a' törvényes igazságok vizsgálgatását nem igen szivellő judiciaria praxis szövevécnyei közül kibonyolodva, 's magát falai közé vonva nem elmerült, hanem csak belé pillantott volna a' Verb. Prol. 10 T. 5dik §sába, annak megczáfolására: hogy Verböczy szerént a' szokásnak requisituma az, hogy *sit praescripta* nem lesz vala kéntelen a' szokás és a' bitang marha közti viszonokból okoskodni.

Elmellözve itt azokat, melyek ezen pont alatt mint a' második pont alá tartozók prae-postero ordine említettnek, Értekező kéntelen megjegyezni azt, hogy FF. úrnak mint bírálónak kötelessége lesz vala, minek előtte feleletének írásához kezdett, végére járni annak, hogy valyon lehet é szabad é egy erdélyi positiv törvényekre épített törvény tudományi értekezést, magyarországi praxisból magyarországi törvény czikkelyekből, curialis decisiokból meríteni intézett erősségekkel czáfolgatni? Magyarország és Erdély az igaz hogy testvér országok mind a' nemzeti sympathia, mind régibb historiájok ugyan azonsága, mind az alkotmányi szellem atyafisága, mind az ébredezésre jutott hazafui ohajtások tekintetében; értekező lelkéből ohajtja, hogy e' két egymáshoz valóban méltó testvérek kapcsolatja a' lehetőségig szorosabb szorosabb légyen, de a' míg ezen boldogító idő pont elkövetkezhetnék, légyen FF. úrnak hírével és tudtára, hogy csak a' Verböczy hármaskönyve 's a' régi királyok De-

cretumai Szt. Istvántól Iső Ferdinándig ki-
rekesztőleg közös törvényei Erdélynek Ma-
gyarországgal, 's ezek is csak annyiban a'
mennyiben mind két országok újabb külön
törvényei által meg nem változtattak.

A második részben értekező azon prae-
tendált állítása intéztetik-meg czáfoltatni,
hogy a' szokás csak Verböczy ideje előtt tett
törvényt, 's az ő Hármias könyvének meg-
jelenésével a' szokás a' maga egész törvényt
tévő hatalmát elvesztette. Praetendálnak ne-
vezi értekező ezen állítást, mert magájának
nem esmeri; a' mint fennebb is érintetett,
értekező állítása ez volt: „*A' H. könyv*
megjelenése után olyan szokásos törvény, mely
az írott törvényt megsemmisithetné de jure
nem létezhet 's éppen azért nem is létezik.“ Kár
volt az állítást így véve pontonként nem czá-
folgatni az azt támogató 's még csak nem is
érintett erősségeket, vagy talán úgy több
munkába került volna a' bírálás? hihető;
de hidje-el FF. úr, hogy sokkal könnyebb
és érdekesebb lett volna így az értekező ré-
széről egy alapos bírálatra a' felelet. Az ér-
tekező által felhozott számos positiv törvény-
ből és nem pusztá okoskodásból meritett e-
rősségek ellen ezen pont alatt FF. úr csu-
pán két ellenerősséget hoz-fel u. m.

Először azt mondja (316 lap) hogy „*az*
ertekező állítását épitti iskolai okoskodáson,
's midőn vélekedése szerint a' józan észnek
tanásából megmútatja a' mit Verböczy is
említett 2ae 5. et Prol. 6. § 15. cum leges

instituta fierint non erit postea judicandum de ipsis, sed erit judicandum secundum ipsas, anathemát mond 's pálczáját törí az ellenkező szokáson, 's azt teszi utánna „*deám* *vagy* *még* *egy* *felsőbb* *oskola,* *melyben* *az* *ilyen* *syllogismusi* *combinatiokat* *a'* *nemzetek* *okoskodása* *elsurolja.*” Miért nevezte FF. úr *oskolai* *okoskodásnak* az értekező által felhozott törvényeken fundált okokkal tett bizonyítást, meg nem foghatja értekező különben, hanem ha azt teszi-fel, hogy FF. úr a' felhozott törvényekre csak is annyiban emlékezik, a' mennyiben azokat talán jurista korában, *az iskolában* hallotta emlegettetni; valamint azt sem foghatja-meg, hogy mit ért FF. úr azon a' *felsőbb iskolán*, melyben a' logikai combinatióban álló törvény tudományi bizonyításokat, a' *nemzetek* *okoskodása* *elsurolja*, valóban messze vitt allegoria! egy felsőbb iskolában a' nemzetek okoskodása surol! és mit surol? *syllogismusi* *okoskodásokat*, - *risum teneatis amici?* ? Kétségen kívül azon a' felsőbb iskolán FF. úr a' korlátlan *judiciaria praxisnak* egy oly hazáját érti, melyben az írott törvényeknek még csak emlegetése is vétek, a' hol mind az *syllogismus*, *sophisma* a' mit megczáfolni ohajt, de nem tud a' jámbor szív, egy ilyen felsőbb iskolától szabadittsa, 's őrizze-meg a' magyarok Istene a' két testvér hazát.

Másodszor felhossa FF. úr a' Prol. 10 T. 4 §. azon szavait „*potest esse Consue-*

tudo rationalis contra legem rationabilem
's ezen minden combinatio nélkül felhozott
citatum által azt hiszi FF. úr, hogy az ér-
tekező combinált törvényekre épített állitá-
sa meg van czáfolva. Értekező hosszas mu-
togatásokba elegyedni nem kíván, 's hason-
ló fegyverrel élve azt mondja, hogy ugyan
azon Prol. 10. T. 3 §ában ugyan azon Ver-
bőczy *rationalis*nek nevezi azt a' Consve-
tudo *quae non est contra Jus positivum*,
minthogy pedig a' *lex: jus positivum* (Prol.
2 §. 1) önként következik, hogy a' Consve-
tudo, *mely esset contra legem rationabilem*
nem lenne *rationalis*, az az nem lenne *Consve-*
tudo; mert a' Consvetudonak ugyan csak Ver-
bőczy szerént első requisituma hogy *sit ra-*
tionalis (Prol. 10 §. 1) q. e. d. úgy é hogy
nem fontolta-meg jól a' dolgot FF. úr, mi-
kor ezen különben is nevettségesnek méltán
neveztethető 4dik §. választotta-ki fegyver-
nek az értekező állitása ellen? Azonban lé-
gyen FF. úr megnyugtatóására mondva az,
hogy értekező telyes meggyőződése szerént
maga Verbőczy sem fontolta volt jól meg
a' dolgot, a' mikor a' *rationalis* írott tör-
vényvel ellenkező szokást *rationalis*nek ne-
vezte, a' mit avagy csak az is eléggé mú-
tat, hogy állitásának támogatására az egész
Jurisprudentia repertoriumában elegendő
erősséget nem tanálhatván, kéntelen volt
szorultságában a' Pál Apostól házassági theo-
riájához folyamodni.

Nem lévén igen nagy baráttya FF. úr

a' vélekedése szerint silány theóriába tartozó *demonstrationak*, *practicusi* kényelmességgel a' *monstratiohoz* kezd imigy okoskodva: igaz ugyan hogy „*quod initio invalidum erat, tractu temporis convallescere non potest, de még is azt állítom, hogy a' szokásnak meg van most is teljes hatalma, és az most is törvényt tesz, ront és változtat.*“ Ezen okoskodás röviden ide menyen-ki: bár ha látom is azt okosságom szemével a' mi *de jure positivo* vagy *naturali* törvényes, igazságos; még is csak azt tartom igazságosnak a' mit a' *praxisban* testi szememmel látok, mert *ab esse ad posse valet consequentia*. Ezen okoskodás módja már fennebb is érdekelte-tett, Értekező tehát itt csak azt jegyzi-meg, hogy FF úr a' 314 lapon helytelenül írta ezen szókat: „*mert az ő (Értekező) szava szerint is ab esse ad posse valet argumentum*, a' mennyiben azt Értekező sohol sem mondta. Értekező a' 15 lapon annyit mondott „*a non posse ad non esse in jure valet consequentia* - , azt most is ismétli - mert azt val-ja hogy a' mi *de jure* nem létezhet, a' *de jure* nem is létezik, bár ha *de facto* az a' je-lenségek' sorában mint megtörtént, meg lett dolog feltanáltathatik is. Merőben különbö-zik ettől, sőt ellenkezik is ezzel FF úr okos-kodása, a' mennyiben abból a' jön ki, hogy a' mi kézzel foghatólag, szemmel láthatólag egy szóval *de praxi* létezik, az *törvényes* is, igazságos is volna. Az ilyenén okoskodás nem

csak logice hibás, hanem de praxi éppen veszedelmes is. —

Ilyen hibás lévén FF úr okoskodása, a' felhozott példák ha szinte az erdélyi törvényes praxisból vétettek volna is, 's ha szinte a' 518. lapon nem képzelhetni mi okból *hatalmasnak* nevezett prokuratori feleses példájánál még hatalmasabb példák soroztattak volna is fel: azok mind azon által elégségek nem lehetnek vala Értekezőt vélekedése megváltoztatására, annál kevesebbé annak elhívására bírni, hogy iminnen amonnan felszedett egyes példák által alapos okokra épített Értekezését megczáfoltnak tartsa. —

Értekező azon feltett szándéka ellenére, mi szerént az FF. úr által felhozott példák birálásától magát merőben elkívánta tartóztatni, nem teheti hogy ki ne nyilatkoztassa abban történt megbotránkozását, mi szerént FF úr a' Szokás törvényt tévő erejének teljes hatosságát azzal kívánta demonstrálni, hogy a' Ns Magyarországi egész Jus Criminale (büntető szer?) a' halálos büntetéseken kívül „*arbitriumon tehát szokáson*“ alapul (517 l.) 's azt teszi utánna ez *igy marad még a' világ végéig is (!!).* Megfontolta é FF úr hogy ezen állításban a' következők foglaltatnak-be: 1) *arbitrium* és az FF úr szerénti *szokás*, ugyan azon jelentésűek, 2). Magyarországon kény szeréntiek a' büntetések, 's ott 3) az önkény lessz világ végéig a' büntető igazság kiszolgáltatásának vezér elve. Csupa kiméllésből eltár-

toztatja magát Értekező ezen az igazság érzését elannyira sértő álitás további bírálásától, 's megelepszik FF úrnak eszébe juttatni azt, hogy nem csak Értekező hanem hálá az Egnek, minden az emberi személyesség jussai, a' polgári társaság alkottatási célja esméretében csak valamennyiben jártas emberek bite 's vallomása szerént is; törvényes értelemben csak azon cselekedet *bűn vagy véték*, a' mely törvényt sértett, 's ennek csak azon rossz vagy szenvedés lehet *büntetése*, melyet a' sértés esetére mind minémüségi mind mennyiségi tekintetben a' törvény már előre meghatározott. Különben a' büntető Itélőbiró ítélete lenne mindannyiszor a' criminalis törvény, mely a' mennyiben már megtörtént cselekedetet sujtolna *rétró agálna*, 's büntetés helyett hosszúvá válnék. Vagy talán *ab esse ad posse valet consequentia*? elég keserves hogy a' *fisikai esse* annyira megzavarhatta a' *juridikai posse* képzetét, hogy a' polgári szabadság, becsület, testi épség kérdéseiben is tanáltatnak olyanok, a' kik az írott törvény' sérthetlensége ellen, az arbitriumon tornyosodó szokást pártolni eléggé erőss lélekkel birnak.

A' *harmadik Részben* némü figyelmeztetések fordulnak elő még pedig:

1). Figyelmezteti FF úr Értekezőt hogy a' *Nemzetet* különböztesse meg a' *Néptől*. Erre röviden az a' felelet a) hogy a' H. K. 2 R. 4 Titulussában meghatározott *Populus* már etymologice is *Népnek* talán jobban ma-

gyarosítottok, a' *Nemzetnek* megfelelő da-
 ák' szá *Natio* lévén; b) Erdélyben a' Verbó-
 czy értelme szerint *Populus* három u. m. Ma-
 gyar, Székely és Szász *Nemzetekből* van al-
 kotva, a' dolog természete kívánta tehát hogy
 a' Törvényhozó hatalomban résztvévő *Po-
 pulus*, *Népnek* neveztessek mint *Egysége* a'
 három különböző nemzeteknek. Egyébaránt,
 hogy a' *Populusnak* Verbóczy szerénti álla-
 sa mennyire igazolja „alkottatásunknak más
 tudományosabb, s boldogabbnak látszó *Nem-
 zetek közti* elsőségét,“ annak vitatásába nem
 kíván Ertekező FF úrral ereszkedni, hanem
 e' tekintetben utasítja ösejét az *Észnek*,
 de jól megjegyyezze, az el nem fogult emberi
 észnek bíró széke elejébe.

2). Figyelmezteti, FF úr az Ertekezőt
 „hogy a' *Statutumok* felől ígért munkájá-
 val még egy kevéssé hadjún fel azon szerény
 őszinteséggel kifejezett okból, „hogy az *Er-
 tekező* csupán csak a' törvény szavait tud-
 ja; de még elvivel nem eléggé esmeretes,
 a' *praxisban* pedig, mely még is mindennek
 éltető lelke, mintha éppenséggel járatlan vol-
 na.“ — Ezen atyai tanátsát FF úrnak Erte-
 kező őszintén megvalva; minden epe' moz-
 dulat nélkül, sőt éppen nevetve olvasta. A'
 megsértett hiuságnak valóban szép mezeje le-
 hetne itt a' bosszúra; azomban minthogy Er-
 tekező maga iránt tartozó kötelességének es-
 méri magát e' részben FF úr által meg nem
 sérthetőnek érzeni, a' penna csatára kínál-
 kozó szép alkalmatosságot használatlan hagy-

ja 's csak azt jegyzi-meg, hogy a' Statutumok felőli munka ígéretéről telyességgel nem emlékezik. Egyébaránt bár ha az érdeklött munka felől Ertekező ígéretet nem tett is, annyi légyen mindazáltal FF úrnak hírével és tudtára, hogy atyai tanácsa ellent nem állhatván, Ertekező mind szóval mind tettel meg nem fog szünni azon munkálodni, hogy a' szónak teljes értelmében oly sokakat éltető praxis, törvénytől kiszabott árkába viszsza szalittatván, a' törvény sérthetetlenségének oltalma alatt, sokaknál sokkal többek, jussaik' biztosított birtokában élhessék a' polgári társaság céljával megegyező élet örömeit.

3). Azon állítás, hogy a' törvény elleni szokás a' Nemzetből keletkező 's éppen azért az — a' szokásnak ellene mondani sem akárhatván, a' szokás törvényesítése tekintetében országgyűlése tartására szükség sem volna, csak is láttatik valamit jelenteni azon kívül hogy itt nem helyén említettik. Példával practice kellett volna felvilágosítani, hogy miként keletkezhessék a' Nemzetből a' szokás. Ertekező megmutatta, hogy törvény elleni szokás *de jure* semmi képpen nem keletkezhetik, miért nem czáfolta-meg pontonként FF úr az ezen állítást támogató okokat? Egyébaránt az éltető lélekkel bíró praxis bajnoki tudhatják, hogy *de facto* mi módon keletkezik egy néhány ilyen bajnokok ügyessége által a' törvény elleni szokás, de nem a' Nemzetből, hanem a' Nemzet és

Nemzetiség' kontójára, fájdalom többnyire a' Nemzet firmája alatt.

(folytatása következik).

Suzsánna. (a' szt Írásban)

A' 'Suzsánna tizztasága és szüzessége mindenektől erőssen dicsértetik, hogy az erkölcstelen czélzásu két öreg biráknak ellent tudott állani, és szerelemmel egyiknek is meg nem hodolt. — Jól van! — én is dicsérem, a' mit rolla olvasunk a' szt. könyv lapján; de vagynak velem együtt a' dolognak olyan esmerői, kik azt mondják, hogy az e' héli csuda sokkal nagyobbnak, a' szüzesség sokkal dicséretesebbnek látszanék, ha azok a' birák mostani új divatu ifiu gavallérok lettek volna!!

A' Dardanellák.

A' dardanellák szorossa nyolcz mértföld hosszú és egy negyed néhol pedig egy egész mértföld széles, bójárója hol a' szoros legkeskenyebb négy vár által oltalmaztatik, melyeket régi és új dardanelláknak neveznek, 's egymással szemközt a' két különböző világ részekben feküsznek. A' *Bosporus* 1500 öl hosszú, a' *Serail* és *Eskodár* közt 900, a' bójáróját védő két erősség közt 400, a' bennebb eső két vár közt 360, és a' fekete tengerbe kifolyásánál 1,900 öl széles. —